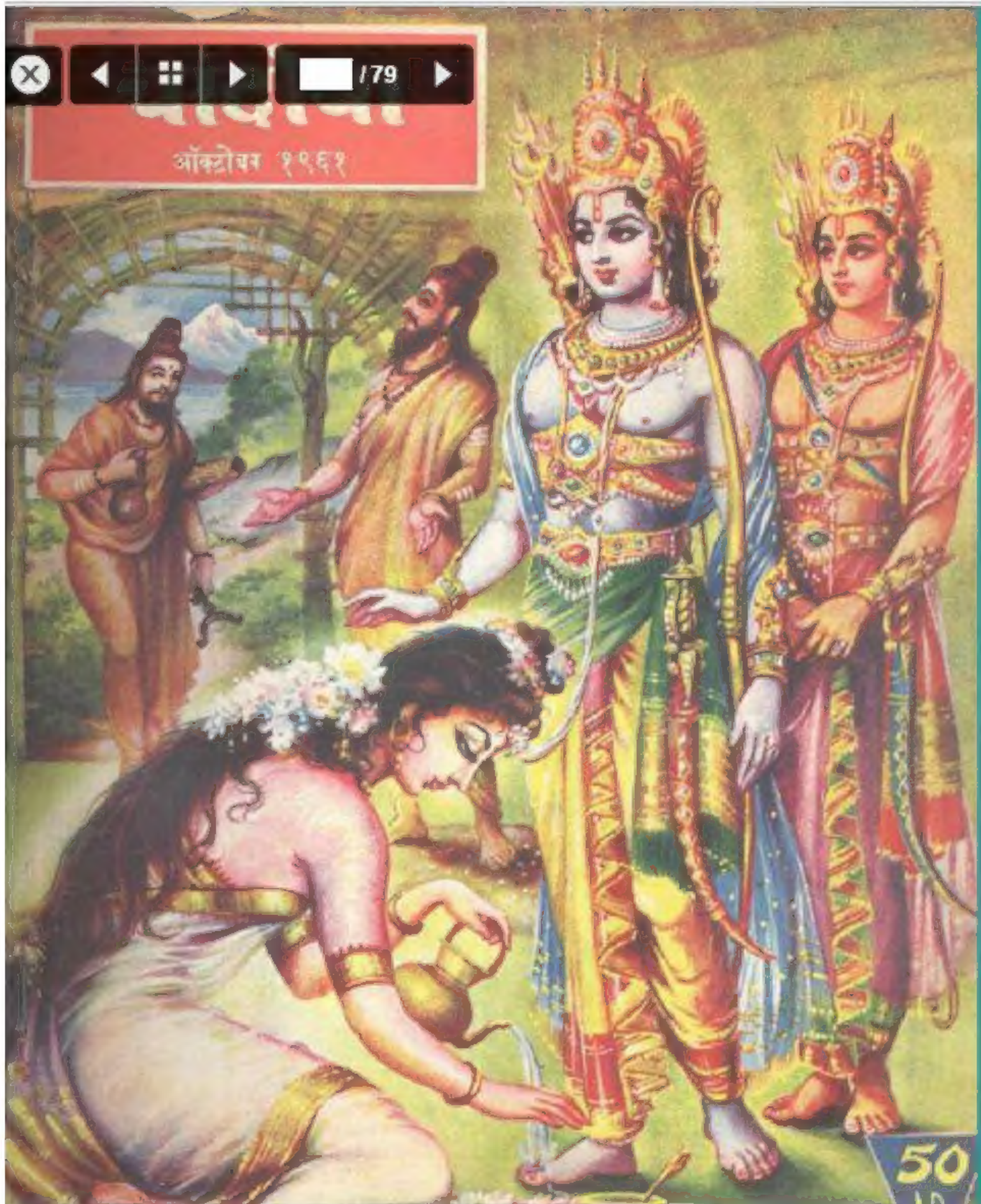

ऑक्टोबर १९६१

गंगास्नानाचें फळ

एका गांवीं एक भावडा ब्राह्मण तरुण रहात असे. एकदां सकळत त्याच्या हातून कांहीं चुक झाली. त्याला गांवच्या थोरा-मोठ्यांनी सांगितलें कीं तें पाह गंगास्नाना-शिवाय घुतलें जाणार नाहीं. तें गंगास्नान आयुष्यभर कर्नाचें लागेल.

त्या ब्राह्मणाला तें सर्व खरें वाटलें. त्यानें मागचा पुढचा विचार केला नाहीं व तोंथ-बात्रेस निघाला. त्यानें गंगाकडी पूर्वी कधीं पाहिली नव्हती. ती किती मोठी असेल याची त्याला कल्पना देखीक नव्हती. वाटेत त्याला एक म्हानशी नदी लागली. गांवकरी रोज नदीवर स्नानाक जात. आंघोळ करीत असतां एकाने "गेरी भागीरथी!" म्हणून पाण्यांत बुडी मारली. भावळ्या ब्राह्मणाला वाटलें कीं तीच गंगानदी असावी. तो तेथें राहून रोज नदीत आंघोळ करूं लागला.

पुढे पांच वर्षांनीं आंघोळ करणाऱ्या एका गांवकऱ्यानें विचारलें— "काय हो कोटून लागलां?"

ब्राह्मणानें आपण केलेल्या पापाचें पाय-झिल म्हणून गंगास्नान करीत आहे असें सांगितलें.

त्यावर तो मरुप्य म्हणाला— "अरे! पण ही गंगानदी नव्हे! अरे कोठें गंगा-नदी आणि कोठें हा थोडा! बारळाळ हिमालय पर्वत समजणारा या ओलाळ गंगा म्हणेल!"

तें ऐकून ब्राह्मण थक झाला आणि विचारलें लागला— "तर मग ही नदी गंगानदी नव्हे म्हणतां! मग खरी गंगाकडी कोठे आहे?"

"फार दूर आहे!" असें उत्तर ऐकून ब्राह्मण गंगेच्या शोधार्थ निघाला.

भावडा ब्राह्मण दोन महिने भागी पवास करीत एका नदीच्या काठी पोचला. ही नदी पुष्कळ मोठी होती. ब्राह्मणानें विचार केला कीं हीच गंगानदी असावी. स्थानें गंगेच्या काठी एक उडान झोंबें बांधले व नदीवर रोज आंघोळीला जाऊं लागला. गांवांतले काहीं लोक नदीकडी रहात असत. त्यांची बस्ती गंगेकाठची बस्ती म्हणून प्रसिद्ध होती. म्हणून कोणी विचारलें की, कोठें राहतां म्हणजे तो ब्राह्मण उत्तर देई— "गंगाघाटावर रहातां!" अशीच पांच वर्षे गेली तरी त्याला ती खरी गंगानदी नव्हे हें कळलें नाहीं.

कांहीं दिवसांनीं तेथें एक साधू आला. तो काशीवाशा कळत परत आला होता. त्याच्या तोंडां ब्राह्मणाला कळलें कीं काशीला एक गंगानदी आहे. तेव्हां ब्राह्मण विचारलें— "मग ह्या गंगेचे नांव काय?" तेव्हां तो साधू म्हणाला— "अरे! ही मोदावरी नदी आहे!" साधूनें त्याला वेळांत काढलें. म्हणाला— "सरळ उत्तरेकडे दोन तीन महिने सतत चालत गेल्यास तर तेथें तीर्थवाचा करीत एक वृद्ध गृहस्थ गंगेचे दर्शन होईल." विचारा ब्राह्मण वाला व गर्मदेचे स्तोत्र म्हणून स्नान करूं निराश होऊन पुन्हा उत्तरेकडे निघाला. लागला. ते ऐकून ब्राह्मण चकित झाला.

उन्हाळ्याचे विषय होते. रोज वृद्ध बारा पैकापैसां जास्त चालणें शक्य नव्हतें. दोन अडीच महिने प्रवास केल्यावर त्याला पुन्हां एक नदी लागली. हीच गंगानदी असणार असें अनुमान करून ब्राह्मण नदीच्याकाठी राहूं लागला. नित्य नियमितपणें स्नान घेण्यादि पद्धत कागला आणि गंगेचे दर्शन झालें असें समजून संपाधान मानूं लागला. अशीच पांच वर्षे झोटलीं. एके दिवशीं तेथें तीर्थवाचा करीत एक वृद्ध गृहस्थ वाला व गर्मदेचे स्तोत्र म्हणून स्नान करूं निराश होऊन पुन्हा उत्तरेकडे निघाला. लागला. ते ऐकून ब्राह्मण चकित झाला.

त्यानें अथळ घेउन विचारलें—“काय हो ! गंगेत स्नान करतांना तुम्ही नर्मदेचे स्नान म्हणतां हें काय !”

तो म्हणारा चकित होऊन विचारलें—“गंगानदी ! कोठली गंगानदी ! ही तर नर्मदा आहे ! वेळ्या गंगानदी येथून पुष्कळ दूर आहे, म्हणिनासर उत्तरेकडे चालत गेलस तर बदोचित गंगेच्याकाठी पोचशील !”

श्रावणानें त्या गृहस्थाचे आभार मानले व हुडें निघाला.

ब्राह्मण खगर्दी ह्मणत होता. त्याला चाळण्याचा उस्माद उरला नाही, परंतु गंगेचे दर्शन घडलें नाहीं तर पाशाचें प्रायश्चित्त होणार नाही असा विचार करून तो चाले लागला. वाटेव त्याला खाचला फणीं मिळे तर कवी न मिळे. तपास तपास काढीत तो चालत होता.

सतत एक महिना चालत राहाल्यावर त्याला एक मोठी नदी दिसली. इतकी मोठी नदी त्यानें पूर्वी पाहिली नव्हती. नदीत झोक स्नान करीत होते. लोकांच्या तोंडीं हीच गंगानदी आहे हें कळल्यावर त्याला अतोनात आश्चर्य झाला. तो गंगे भागीरथी म्हणत गंगेकडे धांवला. पण त्याच्या दुर्दैवानें त्याला ठेंब लागली व तो खाली पडला. त्यांतच त्याचें प्राणोत्क्रमण झालें.

यमदुर्वांनी त्याला यमासमोर नेउन हजर केले. यमानें विचगुप्ताला विचारलें—

“हानें काय काय पापें केलीं होती !”
“हानें एकच एक पाप केलें होतें. परंतु गंगेचे नांव घेऊन त्यानें प्रत्येकवेळीं स्नान केल्यानें तो पापमुक्त झाला आहे.”
विचगुप्त म्हणाला.

यमानें त्याला स्वर्गलोकां पाठविले.

दुर्गा-यज्ञ

द्वितीय अध्याय

घरीं बचानक जन् रागानें
पतीस आलेला पाहून,
पत्नी वृक्षाची वाचरली
त्याची मुखचर्चा पाहून ॥

धीर करुनि ती घेवनि जवळीं
बदली—“माले विशेष काय ?
कस स्थिराने दक्ष म्हणाला—
“नको विचारूं हानें काय ?”

“तुझा जांवई पति पार्वतिचा
वागला असा तेथें आज !
नाहिं जगाची एबी त्याला
नाहिं जगाची देखिल लाज ॥

ब्रह्मदेव पण करतो वाद
वाकतात दिग्पाल समोर !
विचार नाही परंतु झाला
कोण सहान नि मोठा योर ॥

काम व धेदा आणि भिकारी
वरती करतो अति अभिमान !
त्यानें केला यज्ञ अखरी
बमेटित माझा अपमान ॥

अशक्य मिळणें यज्ञाचें फळ
देउन आलों आहें शाप !
भोगूं दे फळ व्रतकमांचें !”
दक्ष थांबला करुनि पळोप ॥

पेकुनि पतिची कठोर घाणी
दक्ष पति जाहली चकित,
शाप जांघया कुणि देइल का !
होइल पेकुनि विश्व चकित ॥

परंतु दक्ष नव्हता उरला
कोधामध्ये काहिं विषेक !
विचार केला त्यानें तत्क्षण
यह करावा मोठा पर ॥

उमापतीला सोहनि न्यानें
सर्व जांघयां बोलविलें;
कर्णी-मुनीना स्वतः जाउनी
आदर पूर्वक बोलविलें।

शंकर परा आले नाहित
कारण समजेता कोणा।
मुखमुद्रा दक्षाची पाहूनि
नव उरली शंका कोणा ॥

त्रिव्य वाहने आकाशांतून
उतरत होतीं ढळू ढळू।
जणुं तक्षक आकाशांतून
उतरत होतीं ढळू ढळू ॥

चंदोया

पूर्वे-पश्चिमे कट्टन आले
आणि दक्षिणे कट्टन देव।
साहि उचरे कट्टन आले
महादेव देवाचे नेव ॥

कैलासांतून पद्मात होती
चकित पावती ते सर्व।
त्रिखा कलेना खाज व्याधानक
आला कसला हा पर्व ॥

अनुमानानें परंतु कळलें
तिजला ऐकूनि जय जयकार,
सह घरीं वटिलांच्या अपुल्या।
करूं लागली उमा विचार ॥

न कळे कां पण नाही आले
पतीस त्याचें आमंत्रण।
जाउन तिकडे पाहूया तरी
असेल आलें आमंत्रण ॥

तसेल मजला सांगितलें पण
थट्टेनें अन् चिडविण्यास!
स्वभाव मोळा, कस्तिल थट्टा
कधी? चाकली निचारण्यास ॥

मनामधें पण शंका होती,
पाय पडत ना म्हणून पुढे।
आव आणुनी उत्सुकतेचा
हासत गेली पतीकडे ॥

ध्यान मग शिषशंकर तिकडे
बसले होते पर्यावत।
पार्वति आल्याचें पण कळलें;
बदले "कसल्या तू शोधात?"

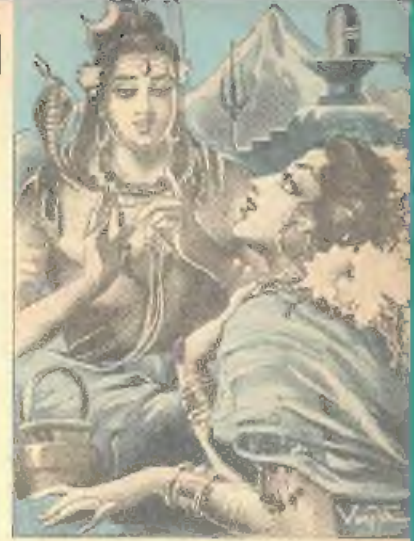
बदली-"सोहनि थडा सांगा,
आज ऐकते यदारेभ;
थालें अपणा आमंत्रण का
आज्ञाच का तो पजारंभ?"

"निश्चायचें मग आपण केव्हां
बोलात प्रभुपण कां नाही?"
शंकर बदले-"भल्लुनि उमा का
कळले कारण तुज नाही?"

सांगून तुजला तुझ्या मनाला
कशात दुखी व्यर्थ करूं?
योग्यवेळीं तें कळेल तुजला
नको काजजी व्यर्थ करूं!"

परंतु उलटा त्रिखा मनावर
आला अनपेक्षित परिणाम।
बदली-"प्रभूला पाहून चिंतित
तुजेल का मज कांहीं काम?"

सानीदारिण मुखदुःखाची
सदा सांगली ही प्रभुची।
चिंता न करूं कोण करिकता
दाखी सोडत ही प्रभुची?"

शंकर बदले-"मुद्रया दिव्यानें
बस योजितला रागानें।
वपमानास्तव माझ्या, त्यांचा
खटाशेप हा रुढानें।"

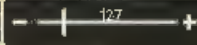
केला नाही प्रणाम वास्तव
विधवा त्यांनीं मजला शाप।
लागत खादे पण भोगाचा
व्यर्थ तुला खुदां तो शाप ॥

नाहि तुला पण बोलविलें बघ
तुजि लाडकी तूं त्यांची!
काय जाहली आज्ञाच नकले
बर्जी हुजवरची त्यांची!!"

चंदोया

Fullscreen

127

18 / 79

ऐकूनि वदली उमा निवाला-
“पित्या जवळ का मान करूं ?
जिथे जनमदये मोठी हाव्ये,
आज तिथे का मान करूं !

माहेरी जाण्याला कामी
निमंत्रणाची पाहू वाट ?
सोभतो कसा जोयपायना
विचारीत बघावा भाट ?

आवाळ बघुली नसेल तर मी
करून दड नाही जाणार !
पाहुनि याचा यश जाडनी
राज मळा एण आहे फार ॥”

वदले शंकर-“जाडन ये एण
व्यर्थ वाडतें सर्व मळा !
अनुमच माझा आणि जगाची
एक सांगतो रीत तुळा ॥

निमंत्रणाविण कुणाकडेही
माहेरी एण जाऊ नये !
मुधापान जरि मान विवाचे
सह्याने स्वीकारूं नये !

एण बोलावुन दिवले विषयारि
हंसत करावे त्याचे पान !
अपमानाने जगण्या पेक्षां
मानाने खोडाचा प्राण !”

ध्यान-मग्न दिव पुढां जादले
उमा निघाली माहेरी !
स्वारीसाठी आला नंदी
वाणि वाजली रणभेरी ॥

शुद्ध कुणार्शी नव्हतें वरि एण
त्रिशूल घेऊन गण आले !
खिल पावोतिल, कांदि करेना,
कशास एण सारे आले !

आग्रादीप

[१२]

[नायकविषयक सर्व संपत्ती करितकरून किंवा फक्त साठी, तो स्वतःच
बरोबर स्वतःच्या जीव वाचविण्यासाठी तेर एकादश शतके पळवू शका. किंवा
किंवा ते व कांतिमतीचा त्यानच्याच घटनेत धार घडला. किंवा ते उपासने
सही इच्छा पुरी करण्याचे वचने दिले, पुढे काळा.]

जुयासाने हाक बसल्याबरोबर त्याचे अनुयायी बंडखोर नागवर्मा व त्याचा तो कारस्थानी
सर्व जमा झाले. त्यांच्याकडे चोर दोसबून मित्र कारकीर या दोघाना पकडून आणण्याची
उत्साह म्हणाला-“महाराज ! आपल्याला जवाबदारी हुड्यावर व तुझ्या अनुयायांवर
आपल्या मदतीची गरज यासेल तेव्हा निरोप द्यावा. काही सर्व ताबडतोब येऊ.”

चित्रमेत थडेत म्हणाला-“तुझ्या या आदेश, म्हणून मी ही सूचना केले आहे.”
अनुयायांच्या मदतीशिवायच माझ्या राण्यांत “ते तू कोठे दिसत नाहीसे झाले
आजता नांदो अशी माझी इच्छा आहे. आहेत. एण सुटलात कोठे, पाहतो मी !
तर एण तू एक मदद केळीस की पुरे. मी आपल्या अर्घ्या अधिक अनुयायांना याच

“वांदेवा”

कामावर नेमतो. तू अगदी निश्चित रहा." उग्रशक्ती म्हणाला.

परंतु अमरपालला नागवर्मा आता हाती लागेल की नाही याविषयी शंकाच बाटत होती. तो म्हणाला—"महाराज! आपल्याला उशीर झाला असे माझे मत आहे. आतापर्यंत ते दोघे पूर्वेकडील समुद्रातल्या अग्नि-होणाकडे रवाना देखील झाले असतील."

चित्रसेनाच्या भनाईत देखील तीच शंका होती. पण तो काही बोलला नाही. उग्रशक्ती चित्रसेनाच्या निरोप घेऊन आपल्या अनुयायांसह आपल्या बिल्ब्याकडे निघाला.

चित्रसेना भट्टेने गेले असतील, चित्रसेना-कडे पजेची गाव्याणीं येऊ लागली. दिवसा दबक्या खून होत आणि दरोडे पडत व जाळपोळ वाढत चालली होती. मुन्हे कर-पारे लोक रात्र्यातलेच जागेत की रात्रवा-पाहेरने हे देखील कळायला मार्गे नम्रवा. डोंगराळ प्रदेशांत दम्याजो-न्यात ते जेवून रहात व छापे मारीत. त्यांनी पजेला सदा-खून मोडले होते. त्यांच्या पैकी एक मनुष्य देखील जिवंत किंवा मेलला पकडला गेला नव्हता. म्हणून ते लोक खोण आहेत, कोटून येतात वगैरे गोष्टींचा अंदाज लोकांनी देखील अशक्य प्राम झाले होते.

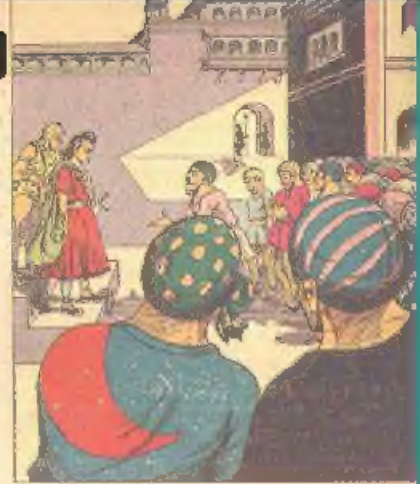
चित्रसेनाने रात्र्यांत चहूकडे दवेडी पिट-विडी की गोण्यांत कामधंदा न मिळाल्यामुळे ते लोक धंद्याईक वगैरे किंवा दरोडेखोर झाले असतील त्यांची येऊन सरकार दरबारी माफी मागितल्यास त्यांना माफी मिळेल. एवढा शेते याटण्यांत येतील व जेवणारा माक केला जाईल. वैक विकत घेण्यासाठी करकार कडून बोडी कर मदत देखील मिळेल. माक वा धंद्याईक चोरांनी आपली शस्त्रे स्वतः येऊन सरकारजवा करावी." चित्रसेनाची ही बुक्ति यशस्वी ठरली. शेकडो रात्रीची

जातीच्या लोकांनी आपापली शस्त्रे सरकार जवा केले व दरबारांत जातील दंडर होऊन आपल्या चुकीची माफी मागिली. चित्रसेना आपला दवा सेनापति अमरपाल याच्यासह रात्र्याशी लोकांचे म्हणणे ऐकण्यासाठी राज-वाल्यासदराच्या अंगणात आला.

चित्रसेनाने व अमरपालने दरोडेखोर लोकांना माना झाली करून उने अमलेने पाहिले. अमरपालला त्या लोकांपैकी काही कोळखीने वाटले. तो चित्रसेनाला म्हणाला—"महाराज! या दरोडेखोरांच्या घोलक्यांत नागवर्माच्या सैन्यातले लोक देखील दिसत आहेत. म्हणून महाराजांशी यांच्यावर विश्वास करून जमिनी वगैरे शेते कितपत बरोबर होईल याचा विचार करावा. सांपाला दूध धाजण्यांत अर्थ नाही. तो केव्हा उलटेक हे सांगता येणार नाही."

चित्रसेनाने ते सर्व शांतपणाने ऐकून घेतले व नंतर त्या दरोडेखोरांना विचारले—"दुसऱ्या नायक तो नागवर्मा कोठे आहे? त्यांच्या बरोबर तो कारवीर होता, तो देखील दिसत नाही. महत्त कोठे?"

"महाराज! आमचा कोणी नायक नागवर्मा कोठे गेला हे सांगू शकत नाही. नायक नाही म्हणून निराश होऊन

पोरा करिता वाढ्यारीचा धंदा करावा लागत आहे. महाराज, आपल्या सेनापतींनी जी शंका केली ती बरोबर आहे. आम्ही नागवर्माचा सैन्यातच होतो. परंतु त्या दिवशी नागवर्माने आम्हांला किल्ल्यांत कायला सांगून आम्हांला आगीत टाकले व स्वतः कारवीर बरोबर पळून गेला. आम्ही देखील जीव वाचविण्यासाठी वाट फुटेल तिकडे पळालो. आता त्यांच्यावर आमचा मुलीच विश्वास नाही. आज आमचा कोणी नायक नाही. नायक नाही म्हणून निराश होऊन

पुढें येऊन म्हणाला. "पण तुमच्या बोलण्यावर विश्वास कसा काय करायचा?" चित्रसेनानें विचारलें.

"पोटाकरितां आम्ही आजवर चोंच्या करूया, दरोडे पाडले आणि जाळपोळ केली. परंतु महाराजांनीं पोटापाण्याची व्यवस्था करून दिल्यावर आम्ही जो बंदा कां करायला जाऊं? स्वतः होऊन महाराजांच्या पायाबळ आपलीं सगळीं ठेवायला आम्ही आलों आहों. महाराजांनीं आम्हाला कैद केले, कांशी दिली, किंवा हत्तीच्या पाखांखाची तुडविलें तरी आम्ही महाराजांच्या

विरुद्ध उठणार नाही. आम्हांला माफ करून महाराजांची पत्रां म्हणून मानानें रदायला महाराजांनीं संधी घावी." पदवीच आमची इच्छा आहे. एक दरोडेखोर म्हणाला.

"मी तुम्हांला शेते वाटून द्यायला तयार आहे. परंतु तुम्ही तर पचास वर्षांच दिशतां जाहां? बाकी लोक कोठें आहेत?" चित्रसेनानें विचारलें.

"महाराजांनीं शरणागताला शरण दिल्याचे ऐकून इतर लोक देखील पांयल येतील महाराज!" दरोडेखोरांना समदार म्हणाला.

असरपारानें चित्रसेनासकळ जाऊन त्याच्या कानांत सांगितलें, महाराज! आपण दांच्यावर विश्वास करू नये. बात नाग-धर्माच कांहीतरी डाव असावा अशी मला याका वाटते. नागवर्गाचें कारस्थान उघडकीस आणण्यासाठीं वांना काहीं दिवस कैद होऊन राहावे.

"मी तें करणार नाही. कचन देऊन तें मोडणें मला पसंत नाही. मग माझी प्रजा माझी काय किंमत करील!" चित्रसेनानें उत्तरादाखळ विचारलें.

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

22 / 79

"तर मग एक सुमनां जाणण मला सोरो रावी. मी कचनकी देऊन यांची परीक्षा घेऊन पाडालों." असें सांगून व चित्रसेन 'हो' म्हणाल्यावर असरपाल दरोडेखोरांना संशोधन करून म्हणाला—"महाराजांना या गोष्टीची खात्री आहे की, तुमच्यापैकी कांही लोकाना नागवर्गा कोठें आहे याची चांगली माहिती आहे. जे तुम्ही निपटणें सर्व कांही सांगितले नाही, तर तुम्हां सर्वांना आयुष्यभर तुम्हांत खितपस पडावे लागेल!"

असरपालची ती धमकी ऐकल्या बरोबर दरोडेखोरांच्या सदांरानें हात पुढें करून तळहातावरची विषाची गोळी दाखवीत म्हणलें—"महाराज! आम्ही त्याची देखील खात्री करून आलों आहों. आपले शिनाई पुढे येण्यापूर्वीच ही गोळी खाऊन आम्ही मृत होऊं." सदांरानें असें म्हटल्याबरोबर सर्वांनीं हात पुढें करून तळहातांतली विषाची गोळी दाखविली.

तेव्हा असरपारची पण खात्री पटली की, दरोडेखोरांच्या मोठण्यावर विश्वास करण्यास इरकत नाही. चित्रसेन किंचित शिंक करून म्हणाला—"आज पासून माझी प्रजा म्हणून तुम्हाला माझ्या राज्यांत सर्व

अधिकार मिळतील. मी तुम्हांला शेतीसाठी जमीन देण्याची व्यवस्था करून देतो." दरोडेखोरांनीं आनंदानें चित्रसेनाचा बध्जकार केला.

राज्यांतल्या इतर दरोडेखोरांना जेव्हां ही बातमी कळली तेव्हां त्यांनीं येऊन आपला अपराध स्वीकार केला व आपली सगळीं देऊन पोटापाण्याची व्यवस्था करण्यास प्रिनेति केली. चित्रसेनानें त्यांना देखील जमिनी वांटून दिल्या!

राज्यांत दरोे धोपे बंद होऊन शांतता नांदूं लागली. पण नागवर्गा व कांहीर जिवंत

कांबोशा

बहुत मोल्हामुळे ते अग्निदीपांत जाऊन
भयंकर एकाचै सैन्य वेऊन येतील याची
भीति चित्रसेनाला बटल होती.

एक ही काळजी होती. काळजीला दुसरे
एक कारण झाले. कांतिपति गरोदर होती.
मूल शास्त्रावर पांच वर्षांनी त्याला उमाक्ष
मागून घेऊन जाणार, या विचाराने चित्रसेनाचं
नाळीन कापू लागले, त्याने ती मोष्ट कांति-
पतीला सांगितली मन्हरी, मित्र्या मनःवर त्या
परिस्थितीत वाईट परिणाम झाला असता,

कांतिपती बधावेळी प्रसून होऊन तिला
मुलगा झाला. राज्यांत सर्वत्र आनंदी-आनंद

एकरेल. पण एका आनंदाच्या प्रसंगी उमाक्ष
आला व पाळण्यांत मुलाला पाहून वैष्णव-
पारला नाचू लागला. चित्रसेनेन उदास
चिंताने जवळ उभा राहून ते दृश्य पहात
होता. उमाक्षाला तोंडातून नियालेले शब्द-
"आज राहून पांच वर्षांनी!" चित्रसेनाच्या
कानांत घुमत होते.

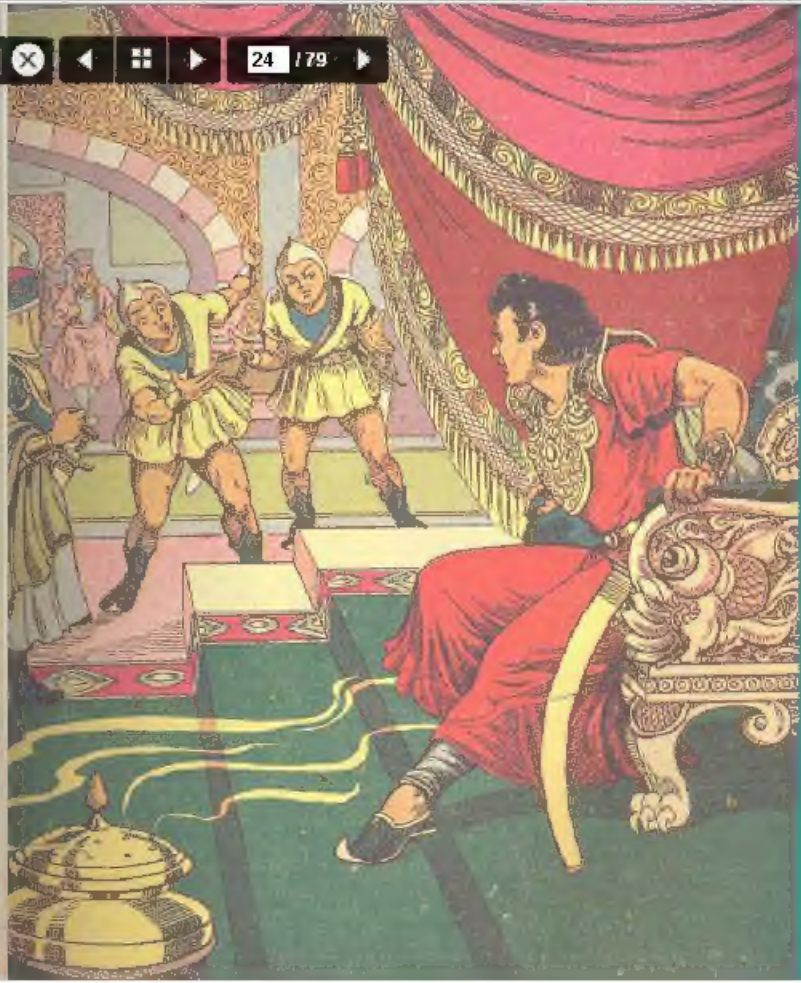
विनस, मरिने व मरं झोडले, हाव्हे
युवराज बाळंत होते. आनंदाला पारावार
नव्हता. अशीच पांच वर्षे पण झोटली.

प्रजेला रात्री आकाशात मधून मधून काळ
दिसे. हळू हळू ते अग्निपक्षीच असले पाहिजेत
अशी सर्वोस शंका वाटू लागली. चित्रसेनाच्या
हेरांनी येऊन सांगितले की, अग्निपक्षी राज-
धानीवर चिरत्या घालू लागले आहेत.

पांच वर्षे ज्या दिवशी पुरी आली त्या
दिवशी सकाळी उमाक्ष येऊन भयंकरा आणि
विचारू लागला-"कोठे आहे राजकुमार?"

चित्रसेनाने शांत पणे उत्तर दिले-"मी
येऊन वेढो त्यावर!" असे तांबून ते
अंतःपुरांत गेला.

चित्रसेनाच्या तोंडावर एक देखील
सुरकुती न पडलेली पाहून उमाक्षाला आश्चर्य
वाटले. मुळांत काही व्यंग सर मसेल ना !

ल्याहा किंवा बांधला मुलगा असेल तर मीच फसलो म्हणावयाचा.

उमाक्ष यान विचारात उभा होता, इतक्यांत बांधणी एका हस्तशुद्ध मुलगाकडे आणून दरबारात हजर केले. उमाक्षाने आनंदाच्या भरात मुलाला खांब्यावर उचलून घेतले आणि जाताना म्हणत जात होता—“महाराज! तुमचे हे उपकार मी कधी विसरणार नाही.”

उमाक्ष गमन पोचण्यावर तुलाही एका शाहाजादी पल्लेच्या बाळक्या काढक्या दाखवून त्या वेण्यासाठी दंड केला.

उमाक्षाने त्याका खांब्यावरून खाली उतरवले आणि काढक्या गोळा करायला सांगितल्या. नंतर त्याने त्याका विचारले—“बाळ! या काढक्या वेळून काय करणार तू?”

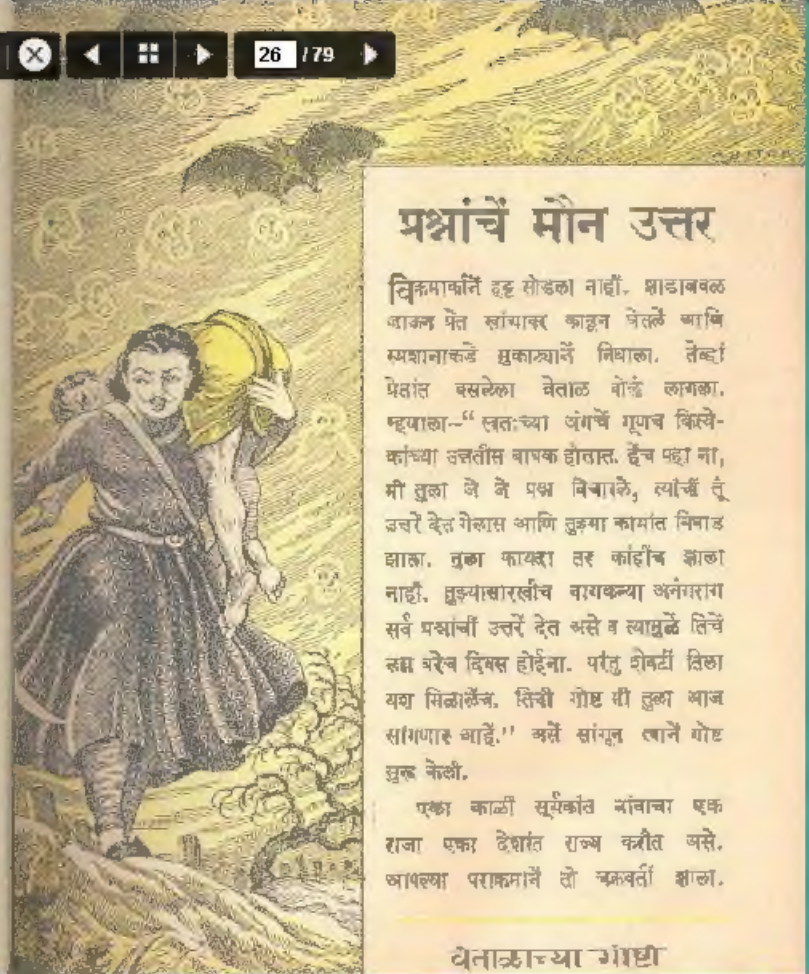
“या मी बाबांना नेऊन देईन! घुशाला म्हणजे बाबा काढक्या घालून जाऊ करतात!” मुलगा म्हणाला.

दयाक्षाला उलगादा नाही झाला, चित्रसेनाला काढक्याची काय गरज? आणि ती बाळक्या करणार! आपल्याला चित्रसेनाने फसविले तर नाही? त्याने विचारले—“तुझे बाबा काय करतात बाळ?”

“सैराक करतात! छान सैराक करतात! लाडू, जिऊषा, खीर सर्व छान करतात.” तो मुलगा म्हणाला.

उमाक्ष त्या मुलाकडे चकित होऊन बसला होता. म्हणजे माझी वधवून पालण्याकरता सैराक्याच्या पोराला हाडण्या-बरोबर पाठविले आहे. त्याला इतका राग बाळा की आजून चित्रसेनाचा राजवाडा वमीन दोस्त करावा असे त्याने ठरविले आणि रागाच्या मर्यात मुलाला खांब्यावर वेळून झपाटय पावले टाकीत तो कपिलपुराकडे निघाला.

[पुढील गोष्ट पुढील अंकी]

प्रश्नांचे मौन उत्तर

विक्रमाकाने दड सोडला नाही. शाहाबबल बाळग घेत खांब्यावर काढून घेतले आणि स्पशानाकडे मुलाच्याने निघाला. तेव्हा प्रेतांत बसलेला नेताल बोळ लागला. म्हणाला—“तुलाच्या जंगघे गूणच कित्येकांच्या उत्तीस वाचक होतात. दैच पहा ना, मी तुला जे जे प्रश्न विचारले, त्यांचीं तू जवळी देत गेल्यास आणि तुझ्या कामांत विनाड झाला. तुला कायदा तर काहीच झाला नाही. तुझ्यासारखीच नागकन्या अनेकगणा सर्व प्रश्नांची उत्तरे देत असे व त्यामुळे तिचे रक्त बरेच दिवस होईना. परंतु शेवटी तिचा यश मिळालेच. तिची गोष्ट मी तुला आज सांगणार आहे.” असे सांगून त्याने गोष्ट सुरू केली.

एका काळी सूर्यकांत नांवाचा एक राजा एका देशांत राज्य करीत असे. आपल्या पराक्रमाने तो चक्रवर्ती झाला.

वेनाळ्याच्या गोष्टी

अराजकता माजेल. मध्यांता फार काळजी वाई लागली. त्यांनी राजाची समजूत घालण्याचा प्रयत्न करून पाहिला, पण त्याचे सर्व प्रयत्न फुकट गेले. त्यांनी एकाहून एक हुंकर ब्रिया घाणून त्यांच्यावर राजाची नजर पडायची असा प्रयत्न केला. पण राजाने त्यांच्याकडे एकादा बळून देखील पाहिले नाही. शेवटी प्रधान अमात्याने घोर करून निवेदन केले-

"महाराज ! आपका विवाह व्हावा अशी सर्वे मंत्री, दरबारी व प्रजेची इच्छा आहे. आपण विवाह केला नाही तर आपल्या या घराण्याचे नांव पुढे कोण जाऊणार !"

पण राजा कांदीन बोलला नाही. शेवटी पंतप्रधानांनी राज्यभर घोषणा करविली की, जो कोणी राजाचे भव विवाह करण्यास बळवीर त्याला एक लाख मोहरा इनाम मिळतील.

ते ऐकून कित्येक मांत्रिक येऊन राजावर आपल्या मंत्रांचा प्रयोग करू लागले. तेच ओकणी व वगणती येऊन आले. राजाका जेव्हा ती मोष्ट कळली तेव्हा त्याने मांत्रिक व वैद्यांना कैद ठरावले. नंतर त्याने

जसा हुकूम काढला की, राजाच्या नजरे-भगोर जर कोणी स्त्री आली तर तिचा इहपासीची शिक्षा देण्यात येईल. एवढे झाल्यावर मात्र पंतप्रधानांनी हात ठेकले.

एकदा एक चित्रकार राजधानीत आला. नागरिकांच्या तोंडून राजा लग्न करायला दयार नाही हे ऐकून व सौमत्तीच्या विरुद्ध निघालेला नवा हुकूम ऐकून तो पंतप्रधानांना वाडन भेटला व म्हणाला-"तुमच्या राजाचे कसाला मन बळविण्याची जबाबदारी घ्यायला ही तयार आहे."

पंतप्रधानाने त्याला एक लाख मोहरा त्या कामासाठी वसूल म्हणून देऊन केल्या. चित्रकार पंत प्रधानांना म्हणाला-"तुम्ही काही तरी उपाय करून राजाकडून मला बोलवणे येईल असे यत्न. त्यानंतर जे काही करावयाचे ते मी पाहून वेईन."

प्रधानांनी राजाला जाऊन सांगितले की, गांवात एक मोठा चित्रकार आला आहे. राजवाड्याच्या भिंतीवर उत्तम चित्रे काढण्याचे काम त्याला देण्यास हरकत नाही. त्याच्यासारखा चित्रकार दरबारात तर मी आपल्या दरबाराचा मात्र ऐसीन नारेन."

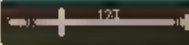

सुरकांत महाराज स्ततः एक उत्तम कलाभेरी व चित्रकार होते. ते म्हणाले-"त्यात माझ्या जागेची वाट पाहण्याचे कारणच नव्हते. तुम्ही जाऊन त्याला वादर पूर्वक माझा निरोप सांगा व त्याला दरबारात घेऊन या."

तुमच्या दिवशी चित्रकार राजाकडे आला आणि म्हणाला-"महाराज ! आपल्या कारण्याचे काम त्याला देण्यास हरकत तर मी आपल्या कलेचे एक दोन नमुने महाराजांस दाखवू इच्छितो. प्राश्निक दृश्य, पौराणिक व धार्मिक चित्रांमधील प्रमुख

Fullscreen

30 / 73

संज्ञांतेले निरनिगळे प्रसंग चित्रद्वन चित्रे काढली आहेत.

राजाच्या आलेने चित्रकाराच्या कलेने प्रदर्शन एका मोठ्या दालनांत करण्याची व्यवस्था करण्यांत आली. राजा चित्रकला पाहण्यास आला. एका मागून एक चित्र पहात असता त्याका एका खीमे चित्र दिसले ते पाहताच राजा वेगुद होऊन स्तब्ध पडला.

चित्रकाराने मंत्र्यांना हंसतमुखाने विचारले - "मुझी म्हणाला होतां तशी चिकित्सा नी केली आहे की नाही? आतां मला माझे हनाम देऊन निरोप द्यावा."

"परंतु आमच्या इच्छेप्रमाणे परिणाम झाला आहे की नाही हे प्रथम कळले पाहिजे!" मंत्री म्हणाले.

"राजाका शुद्ध आकृष्यकर राजा काय धोक्तो व काय केली हे कळल्यावर तुमच्या मनांत शंका असेल तर ती दूर होईल नी तों पर्यंत थांबावयाच तब्यार आहे," चित्रकार म्हणाला.

चित्रकार बाहेर जाऊन बसला. येव्हा वलाने राजा शुद्धीवर आकृष्यनंतर विचारले लागला 'कोंठे गेल्या तो चित्रकार' थोड्या वेळाला "

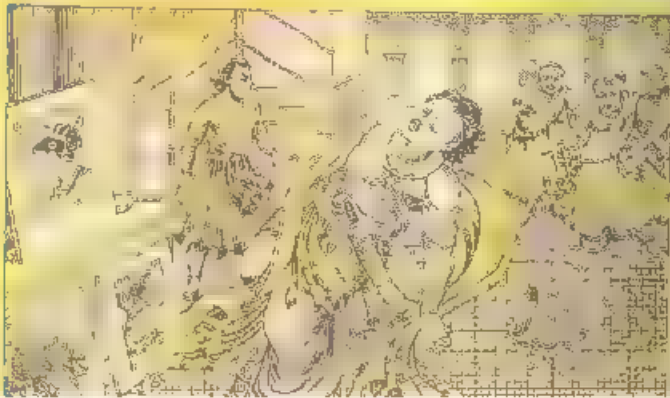
"तो आताच बाहेर गेला महाराज!" मर्यादा म्हणाले.

"शेव्हाकाळ पर्यंत त्याचा होव काढून त्याला जाणले नाही तर स्थिति ठेवा. पुढच्या वेगवेगळ्या मंत्र्यांस हल्लीच्या पाळां लावली तुझून देण्याची शिखा होईल. राजाचा आज कदपुष्पाने थोडे माग करून चित्रकाराका राजासमोर हजर केले.

राजा ने मंत्र्यां बाहेर जायला मागून चित्रकाराकड प्रकट व दालनांत उरविले. नवे नवे निवून ठेव्यावर राजा म्हणाला: 'जुना चला पाहून मी चकित झाला आहे

पुं कथा खीमे चित्र मला वास्तवितेस ती पूर्वे जन्मी माझी की जन्माची जसे मला वाटत आहे. पुं तिला केव्हा व कोठे पाहिलेस ते सांग. पुं मागशील ते हनाम मिळेल नि-म्याशी माझ विवाह होत तर मी सुखी होईन।"

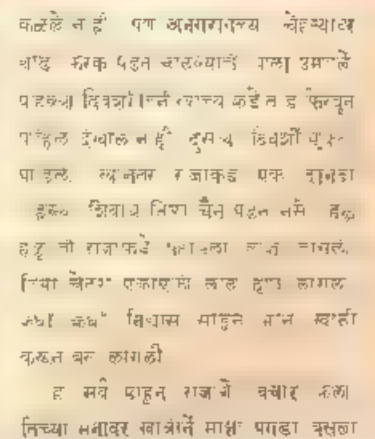
चित्रकार म्हणाला "महाराज निला जाण विसरून जावे हेंच बरे. कारण आज ती जे माग चित्रेस कमीत जडू ते पाहणे अशक्य आहे ती न मर्यादाच्या घर अलगगग नावाने जन्मास आमी आहे, ती एका गनान एकरी रहाने विनयकला

सूर्यकोमल महाशय भणाले. " काय
वाहेल ते झाले तरी मी त्या नागकन्येला
जालून मंत्रणार आढे मी तिचा पराजय
केलून तिच्याशी लग्न तसे करीन किंवा
आमुच्यावर तिचे दाख्य करीन "

सूक्तानि विनाही नित्र विमल लोचन
नृशङ्करस्यैवा नृनाम्नायक वंश पञ्चरा
त्रिनादेन हृदयपानना शोभनच रानाच्ये
वुद्धि पूषण लयाम गली काथ कोलाव
हृच त्याग्य भूषणा

[illegible]

आहे. त्याला एका एकी एक पेरणा झाली तो विशेषतः म्हणाला "आज मी एक प्रश्न विचारणार आहे तुला अपयश आल्याने मला फार दुःख होईल त्या प्रश्नाचे उत्तर ती देऊ शकणार नाही मी तबो सांगता." त्या दिवशी अनंगराग आल्याबरोबर राजाने सिंहा प्रश्न केला, तो प्रश्न एकतांच तिने पापत नेऊन राजाला विचारले— "महाराज" हा प्रश्न आजवर मला का नाही विचारला? माझा अंत पाहण्याचे ठरविले होते का?"

राजाने सिंहा विचारले की, मी तिकाचे असे जर तुला वाटत होतं तर तू आम्ही विचारलेल्या प्रश्नाचे उत्तर वाचने नव्हतेस!

"पण महाराज! आम्हां स्त्रियांचे ज्यांच्यावर प्रेम असते त्यांना वाच देण्यात व त्यांची परीक्षा पाहण्यात आम्हांला आनंद वाटतो." अनंगराग म्हणाली

पुढे दहावा दिवस झाला दरवारी व मानकरी सुरू झाले

येथून गोष्ट सांगत वेगळी विचारले "राजा, मला हें समजत नाही की अनंगरागला राजाने कोणता प्रश्न विचारला. असोवा! या प्रश्नाचे उत्तर माहीन असून तू दिले नाहीस तर त्याचा परागाम तुला माहीतच आहे! तुझ्या लोक्याची शक्ति कळले होऊन तुझ्याच पायावर पडलील."

'वक्तारी म्हणाले 'त्या न कथार'ने विचारले असेल, तू उत्तर देऊ नवजस महीन असत कोणता प्रश्न असे कळत' त्या प्रश्नाचे ती उत्तर काय देणार? ही प्रश्ना गोष्ट तुझ्या कोणालाही सुबली नाही."

अशाप्रकारे राजाचे सैन्य भय हातात घेताळ शवाबरोबर अदृश्य झाला आणि शहाच्या फांदीला जाऊन ल'व रुतू कागळत

मेलेल्या जिवंत झाला

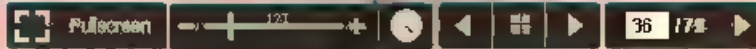
ज्या व दिवशी आढीने मीसुला समजावून देऊन त्याने की, बाल, कोळ तुला ज्याने सांग सांगत, होतं तो जबाब होता. त्या प्रश्नाला जेव्हाच ऐकत जाऊ नकोस. काय होतं मला-या भाषेची संवा केल'म तर तुला तिलाच गुळि तरी मिळेल

माम निघाला, बाहेर एका जागी त्याला एक ठोपला विकारी भेटला. आंधळ्याची काना-दोष एक छद्मन धुलगा पुढे वाट दाखवताना पाहत होता. भीमू व ती त्या परस्परांशी बोलत एका जागी राहून वेळ उभे राहाले. भीमूला कळले की, ना मुलगा आर्दवापाशी भाडण करून घरातून पळून आला होता. तो त्या ठोपला विकारी साधुपुत्राचा भाव होता. त्याच्या सेवेत मला पुढील काय झाला आहे."

भीमूने त्या साधूची सेवा काही दिवस करणारी इच्छा दर्शवली. तो मुलगा त्या गोष्टीस कवूळ झाला आणि आंधळ्याला म्हणाला—"या पुढे हा तुमची काडी घेऊन चालेल, तुम्ही झाला आपला शिष्य करून घ्या. मी येतां." असे सांगून व आंधळ्याच्या काठीचे एक टोक भीमूच्या हाती देऊन तो मुलगा निघून गेला.

निवारी म्हणाला "मला विसत नाही. तू एक टोक घेऊन पुढे चालत रहा मी मार्ग येत राहीन. उंच सखल जाग असली किंवा पाणी बिणी असले म्हणजे मला सांगत जा म्हणजे झाले. तसें तुला माझे पाहण्याची मुळां गरज नाही. सध्याकाळी जी भीक मिळेल ती धर्मशाळेत वचून लिजवून घ्या. सैपाक हलान करावा लागेल. कोठे जाण्या-पूर्वी बरोबरचे सर्व सामान आहे किंवा नाही

शिवकव्यासं विचारले

यिकारी गेला वाहून काढला अन्क केंद्र
श्रीधर मासे व एक सय काठीची राव व
होळीची गाई बोल जसा हापडला हून
त्याला निशेध जाणें शक्य नव्हतें व आ
मत्तल गेला

Fullscreen

123

38 / 175

व त्यांत संपाका पुरून टाकले. साशच्या थड्यावर त्यानें तुळशीचीं दोन तीन रोपें देखील लावून ठेवलीं.

मिकान्याच्या मातुण्याची होरी मजून बळकट होती. तों त्या लांब्याबरोबर वाहून गेली तरी एका सहकाऱ्या बाजून लागला व बराच वेळ तेथेंच बसून राहिला, जेव्हा तो पुन्हां थोका लागू लागला. त्याच्याजवळ काही न इतरी का काही धागारा तुळ्या व इतरा विचण्याला त्या सावन वळविले होते असा दमून आहे.

संपाका पुढील सीम कांठा दिवसान निकालत येत असत. मिका थोड पडून त्याला आधारीं भरलेले हजाला "गुरूची मया माझ्यावर किती हाती त्यांनीं मल टापली, नादकीं पणकी सधे दिली होती. अज हे तर त्याची मृत दिवसनें आहें नका बघात त्यामनें 'असें म्हणत त्यानें इयश्यावरचें

टोपलें जमिनीवर ठेकले व पोरतून मजाला "गुरू! तुमचें टोपलें, ताटलीं सर्व ठेवले जाहे येथे. सर्व ध्या आणि झी पड साळा!" जसें म्हणत तो पळून गेल.

भीमचा आवाज ओळखून "मकारी रागाने म्हणाला "गुलासा! मला असा व्याला फसवायला निवाला होवास नव का? मला होळे नसले तरी त्या देवाला आहेंच न येत जसले मग पादल तुं कंठे पळताम ना."

भीम पळत पळत सरळ बाजूकडे गेला व म्हणाला "अशी तुम्हीच चर्चा कय राहिली एक माझ गुरू मातुळावर गरीब मारावले."

"आहेस गुरू माणसी येत कराला? मला नकोस रासनें जाऊन लकट पडतून अ गित जा, मजाले मिळायलें."

विधि लिखित

हाका ऐकल्याकडे शिनु नाग ने एक गुराची रगत सायकाळा नदीवर पोती थोड गुराच्याचे काम करीत असे तो

त्याची गावचा जगयला घेऊन जात असे तो रजत संध्याळी गाठा साफ करी आणि त्याही करून गुरे चरायला घेऊन जाई.

रावचडे एक आसाड आभराई होती एका ठळी त्या मासराईतले अर्धे अर प्रामिद्ध इतने पण जाई जवळ त्यामरी आत्म मुलें वाळू लागली होती व माराहत पुंकेले गवन मावळ हातें

इतर नेथच चरायला जात व कोणी चरायला पण नव्हता गुराखीं जडावर चडत व खेळत आणि खूप गमती करीत. एकाही कोरी किवा अवा सांपडला कीं दगड रुज पडत सात, शिनु आपल्या साथी वंदाळ्याबरोबर तेथेंच गुरे चरायला घेऊन येत असे संपाकाळपंत तेथेंच सर्व माईना.

मम यार्ही शोभा करी व होनं खे भूषण
 दव चाँव रथ भागसन लवकर उचलें
 घेता कैल ह वदव आ देवे घननी, विष
 नि ग्लत क ही मरुत नाही" सुनाय
 "चन करण कांहीं श्याम शय्य वाही"

ही गो रे शोनुच्या कोनावर पडली
तुम्ही धुकन वध लहाना तो जवळ
मैकुन मणायला 'गडलना' निवत कायल
अंधाच आहे मला मदीत व्यामर्श
सज्जीवनी वनस्पती आहे 'नंतर त्या
स्वतः दुर्दैवाने पाहिलेले दृश्य वर्णन करू
सांगिलेले, काण ला त्याच्या पोलाखाच
विषय वगता तरी एक दोष त्याच्या
कावर आमर्शत गेले

शिव ध्वज गुरु गंगा तें गुरु को
वाहे हैं त्याका माहीन होत त्याने खुप
सादा एक दया देसील तथे आपुल श्रव
द्वारा तो रोज एका गाऊन पं गुरु

महान वेदे मृग्युन नी मरुत व्या इगो
 गिर व्य धाज न्य नी इरुव नदितै का
 त्य वरचो क वल्लो प ल्लो न न न न्या
 व त्तै को वरचिन नी कुमि नुमशा
 राज्ञा नैव आरा.

गावक-यना राम आला ते झणजे
 "तुं यामराचारंरंरं थडा करीन होनाय
 नरा का " वरतें भणत श्यामी निजा
 यल रूप श्रविले हकडे यास आकां
 मारल्याचें दुख होत होत त्याम तिकडे
 मदान विचार सार्ल हाते कां देवातें न झड
 कोरतें नलें ॥ पथरा चेळी फुलत पहिले तरा
 जें झडय वाया पुन्हा विसले गारी,

अबही हमने अपना समाधान करके
घंते की घाटला में मरण विधि लिखत होते
ते कैसे टखाना मृगुण देवाने ते यहाँ
कलन न खविण्यास है, ते मृगुण न हूँ
कहे जायें

* सायमन *

[illegible][illegible]

समयमते शाता या पदं नाशरी रक्षी
 त्याला पीत कृष्ण, नैर्द्वर विनाशरी अंत
 ५ वीर अस्त उद्येय या दोसकस एव कं
 नैपुण्या अंते हस्यु मैवशला नाशरी नंद
 स्थान न नाशरी अंते अंते अंते अंते
 पंज गुणर अंते आणि नागनाशरी अंते
 वनेच चात हात ना एका वृत्ताया
 मैनानच्या अंते रंते पंक्तया अंते
 मोडीर अंते तो एव अंते अंते अंते
 गरी की आच अंते अंते अंते अंते

रोज पकासं झाडीत अस मी, कधी पायी चालत नसे. झाडीत गाडीत किंवा धोतबावर भरून जात कामे, घरे."

म्हणजे "होय ना" मग मरून पैसे का नाही रागरीन? बापाय फक्त टाक का तुम्हा आता मोठी नोकरी लागली आहे मेजवानी देण्यासाठी पैसे पाठव तो जरूर पैसे पाठवील."

सायमनने त्याप्रमाणे आपल्या वडिलांना खोटे पत्र लिहिले झुल्यल मोठी नोकरी मिळाली आहे ते ऐकून बापाय आनंद झाला व त्याने मुलाच्या पत्राप्रमाणे पैसे

पाठविले. सायमनने त्या पैशावर काही दिवस चैन केला. पण ते मांडवले किती दिवस पुरणार, थोड्याच दिवसांत ते संपुष्टात आले.

वडिलांचेवढे पैसे लफळण्याची क्षुब्ध त्याला कळली होती. त्याने काही दिवसांनी पुन्हा एक पत्र लिहिले. व आपल्या खर्च व माहसाचे खोटे वर्णन लिहून हुद्दा वाढण्याचे कळविले व पुन्हा पैसे पाठवायला आग्रह केला. आता मी जमादार झालो आहे व लवकरच कोत्कार होणार आहे. त्याने तसे खरे वाटले व त्याने पुन्हा पैसे पाठवले पुढे कोतवाल झाल्याचे कळविले व आपली काही विविधानां मुबतार प्रमाणे पत्र लिहिले व अशीही कळविले की, आता माही दहा हजार मनुसबदारपणाचा मागील होणार आहे बांध प्रत्येक वेळीं तसे पाठवी आहे कडील विचार करीत, मोठ्या हुद्दावर पोचण्यावर त्याचे लक्ष केंद्रित झाले आपली जबाबदारी संपली.

सायमनला पुढे काही दिवसांनी पत्र पेशाची तूट भासली व त्याने मनुसबदार झाल्याचे बापाय पत्र लिहिले. नोकरी फार चांगली झाली त्याने पैसे पाठवले आणि

विचार केला की, एकदा मुलाला येतून पावे इतक्या मोठ्या हुद्दावर त्याला काम करतांना पाहून होळ्याचे पारणे फिटेले. सायमनचा बांध असा विचार करून सायकोला बरोबर घेऊन राजघाटीच्या गावी निघाला.

मनुसबदारको राजघाटीत पोचली तेव्हा एका मैदानात कसली तरी घरेड चाकली होती त्यांनी विचार केला, सायमन अभि-कांच्याच्या पोशाखात हजीर किंवा बोळ्या वर बसून सैन्याची पाहणी करीत असेल. पोने एका साप्पला, सायमन हिसेल या आघोने, भरान वेळ वाढ घेतात एकाजार्गी छमे राहाले. पण त्यांना निराश जावे लागले, शब्द त्यांना एका पवित्र गुरू स्थान विचारले "मनुसबदार सायमन आज आले नाहीत का?"

तो गुरूस्थ व्यक्ति ज्ञाता, ते नांव त्याने प्रथमच ऐकले होते. नंतर नक्कली वस्तुतां छमे कळले की, गावात गस्त देणारा त्या नावाचा एक पाहारेकरी आहे ते ऐकून म्हासण्याच्या तळपायाची आग मस्तकाला पोचली. स्वतः अपात्री राहून बगर एक वेळ साळून त्याने मुलाला जे पैसे पाठविले त्याचा स्थाने वुरुपयोग केला. म्हासण्याने कोत-

वालकडे जाऊन मुलाला नोकरीवरून काढून टाकण्याला सांगितले. स्वतः बापच सांगतो आहे तेव्हा खोटे वसणार असे समजून कोत-वालाने सायमनला नोकरीवरून काढी केले.

मुलाच्या अपराधाबद्दल बापाने त्याला जंगली शिक्षा घाबयाचे ठरविले त्या काळी त्या देशात प्रायदंड देण्याचा अधिकार देखील बापायला असे. सायमनच्या आईने नवऱ्याचा राग कमी करण्याचा यत्न करून पाहिला. म्हणाली "बोटच्या पोराला गुगं होरा सारखे छोडक्ये किंवा ठार कणजे बरोबर होईल का?"

Fullscreen

123

46 175

जादू महाराजा गुरे फसवीत तरी
नाह. शरी लघाही तरी करीत माहोन
आज हे माणसांमार्ग माणूस आणि फसले
वापक फसलेत. रव ते म यमले
हान माय बापून माहीत व बापल आणि
गडो चोले केले

मजूनत ज्या रा घरी रहान वसे
त्या ज्ञानास सैनकाला हे सर्व कळले
ता त्याच मदीला थावला व सायपवच्या
बापा शी मजर चुकवून त्याने सायमन
धुक केले सायमन राजाने पकून गेला
अज सारा माहोन को त्याला पुनर्मे

मलाला आहोत बाप कधी आपली पवा
करायला नाही स्वतःच्या हिमनीवर व
मलकीवन पाठापप्यना स्वस्थ. करावी
म. म. म.

ने काही दिवस राजादाळ फिरत
राहिला. कवळले त्याने कस तरी दिवस
काडले पार वृष्टीत दिवस काडले लायले
त्याला मनारंजनसाहा त्याने एक बांमरी
करून घेतली व इतके ठेवून त्याला बांसरी
बाजवता दिसले येऊ लागले

एकदा त्याला मया मया मया
हांगारवर एक राजराहा दिवला हा

राज्या पायदंडाशी पण मक मकवाहा दिवला.
परंतु तो बाडा मवीत दिवला. हांग
र बरचा जुनार व पडका बरचा अस सामा
त्याला वाटले चवकशी करत त्याला
कळले की, हांगाराच्या वाट्यात एक कु
मया रहान असे त्याच्या कडे अलाट मंपति
हाती पण तो मरीवाला लून मदीत
असे मयावर ता मदी मया व कच
महाकांत महान आहे व त्यात महाराजा
त्याच्या त्याने पिचला मगिला मरणून
त्याला मरणून ता मया हा मया व
हांगाराच्या पायदंडा दुसरा बाडा बांधून

त्यात म. मयाच्या मुलीबावा मया आहे
सायमनला मदी कळले की, ती मया
मया मया मया आहे. मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया

मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया
मया मया मया मया मया मया मया

Full screen

123

48

172

न श्यल. परंतु नंतर स्वराज्या भावकून
त्वाने त्या सुवातीं बुद्ध केलें व त्याह
विकले सकाळीं शीप मोडण्यावर बांसरी
काढून बाजवूं लागला. बांसरीच मज्जुल
आवाज बांध्याच्या कुळकी घोंघर राज
कुमारीला एव्हें आला. तिनें वडिलांना
विचारले. "बाबा! कोण बाजवत? आहं नी
बांसरी? त्याळा बोलवून आण! "

राजानें मोफला हाक पाहून बांसरी
बाजवणाऱ्याला बोलवून आणायला पाठविलें.
पण राजकुमारीला इतका धोर न चला ज्या
दिशेनें आवाज येत होता त्याच मज्जेनें ने
नी सायमन ज्या ठिकाणच्या मज्जेनें
पि जाली तनें राजा राजकन्या बांधला
तामिनात तिला व हुत सायमननें विचार
कला की, मोडण्याचें व घडनें एकल हाचें
अगदीं हुबहुत तसेच मोडणें त्याह स्वयं
नय राजकन्याला पडिले हाचे अन्तरातून
होवर आहं ही अप्पणाच मनें ये बाहुन
आवकलें फल असणार यम दुसऱ्याच
बांधान परमगंचे गन बाळन घेवनें.

त्या दिवशीं मायमता मारवाळ्या
मला या पकीस जेवणाला मिळाले त्याची
बांसरी नेहून राजा देखील कर खुप आला

व त्यानें त्याला अफला घडनें बांसरी
दिली व जोफळून त्याला कळनें की मयल
राजा पुन होऊन डाराकाच्या मड चीन
गडनें आहे. त्यानें पुन पळवून स्वयंमाराचें
भावकन्याचें वडा ह ईल.

सायमन म्हणाला "नी देखील तसेच
कले आहे आपल्या भाषाची पोया
पळन घेवणें आहे. बांध्या आईवडिलांनीं
मला स्वत आवाहोर कळलें आहे आण
दुसरा घोंघी भाऊ असो नही जर मला
यस पळाल तर राजकन्या सुखी होईल.
नही पळाल तरी माझ्यास डी शक कर
जारा या लग्न वाणी नाही

राजकन्या तसें लड, वेऊत एकल हातीं
जर सायमनला यश मिळालें तर त्याच्या
बांधवर आपल लग्न होईल व सर्व बांधूय
हुषार समाधानाचें आईल. तिच्या मनांत
हा अंतर चनें होता. त्याच घरोवर दुसरा
हा अंतर चनें होता. त्याच घरोवर दुसरा
विचार उण निम्म भलात आला. यदा
कलाचित यम न मिळाले तर तो
विवाह नला करवत आण्ळा पुढासाठी
आपल्या गिथकराचा जीव होवयांत पडावा
हा विचार तिचा रुचला नाही. तिनें
आपल्या वडिलांना जाऊन सांगितलें.

राजानें सायमनचें लग्न पळवणाचा यम

कळन पाहिला परंतु त्याला अगळ निधय
घडून त्याला महाकायधन पालविण्यासाठी
त्यानें गाडी पाठविली मारवाळ्या मज्जे
सायमन होमरावरच्या महाकाय घडला
सायमन सरळ महाकाय गेल्या स्वयं
मागचा पुढचा का एक विचार केत
मिलीन कायम घ घोंघ्याचा मम अमळया
तसविरी वमविलेक. हाचा हनर ममान
हा विचार तिचा रुचला नाही. तिनें
अस्तव्यस्त पडलेल हातीं व त्यावर पुकळ
पूत पडलेली हाती

कोणाची हिनतण होईल. राजा नेहमी
राजकन्याच्या काळजीत पडलेला असे

सायमननें विचार केला, त्या सुताला पळ
वून कावण्यांत आपल्याला यश मिळालें तर
किती बरे होईल. त्या प्रयत्नांत जीव नेळा तरी
चालेल. काही तरी अपूर्व असं कळून दाख-
विण्यांत याग गेला तरी हरकत नाही त्याला
सुताची भीति नव्हती की बांधा मिहानी
नव्हती तथा बांध्याच तो साहसी होता.

राजघर त्याच विचारत तो एका झाडा-
खाली पळून राहिला. स्वयंत राजकुमारी
आली आणि एक भूत पण आलें, प्रथम

चादोवा

चादोवा

मक्षमंत तिया हावून एका बाकावर
बसून वरावर आणखिल पुस्तक वाचू लागला
पुस्तक नेळ तो असाच वाचत पुस्तक वर
पडत बसला त्या पुस्तकाला नाही मध्य
रात्रीच्या सुमारास त्याला पावलाचा आवाज
एक काळा हसूळ तो आवाज जवळजवळ
'कू' 'कू' सध्या त्याला मनातून मी तु
साटत होनी पणु याचा हाहा नाही
आज्जा वेळाने दिवाळ्याच्या चरवाचा
उबडला मध्यमनका एक काळा मनुष्य सभो
बसत असलेला दिवाळ्याचे डोळे लकाकत
होत त्याच्या हातांत किड्यांचे जुडणे हात

मध्यमनते एक एकदाच त्याला पाहिले
व पुन्हा पुस्तक वाचण्याची संधी कळ
लायला तो जवळ आला तरी त्याने मान
वर कसब त्याच्याकडे पाहिले नाही त्याच्या
कानावर हे शब्द पडले 'त्या महलांत
कांणःच्या परवानगीने तु त्याला
मध्यमन मान वर कलाशिक्षक आणि
क्षणीत आले आणि म्हणाले 'मी ही रत्न
कादण्याकडून येथे आला आहे येथे पोणी
ताही असं समजून मी बसला आहे
' असे होय खरे म्हणजे पाऊल
दकण्याचा ज्याने त्याने प्रयत्न केला तो

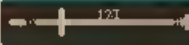
वेळेत परगला तह' हे सुजा माहीत
मध्यमन पुढात 'वरावरले
पुस्तकाचे अन्वय 'कुल मी भोक्त
पुढे असे वाटले वाटते दुष्टांना ज्ञान
ठेवा, मी पुढा शतकाचा मल्ला अह' '
मध्यमनने निजवाच जवळवरून उतर दिले
आव पुढी बटवट मी आतांच वेद
कलाचे अ किड्या अणि जो ते
लोखे वार उदर ' ' पुढे म्हणते
'तु म्हणशील निकडे रायला पो दया
आहे पण तु म्हणशील ते कतयला मी
सुजा काही नोकर नाही ' कागावर टाक

वरावर एवढा सोडकार ' ' मक्षमंतने निजवा
पण वरावरले
होमवरी कलाचीच दिवने आहे असे
त्याला वाटते असाच कायदा तो रीत
वाटले नाही 'मक्षमंत वरावर जवळून
पलोकडस्थ स्वलांत प्रवेश केला प्रवेश
केल्य वरावर 'च कळे कस पाहो त्याचे
मध्यमनला दिसले त्याचा आश्चर्यच वाटले
त्या त्याली पलोकडच्या लाळात मक्षमंत
प्रवेश केला मध्यमन पलोकड यत्न होता
एका मागून एक टाकत गार करीत जात
वसता 'तुला व मध्यमन कपड्यांना रा

Fullscreen

54 / 173

अप्यायला सांगितलं. शेतकऱ्यांची बायको म्हकें घेऊन गेली. तें घेऊन म्हातारा म्हणाला "आज तू माझ्या सारक्या म्हातऱ्या गरिबावर जी दया दाखवलीस ती मी आपुन्यभर बिसरणाई नाही यापुढे तुला अन्नाची वाण भासणार नाही. राजाच्या घरी ई पकळें होतील तीं तुला या सबबशीत मिळतील. त्यावर तुझ्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह छान चालेल." असें सारंगूर म्हातारा निघून गेला.

शेतकऱ्याला व त्याच्या बायकोला वाटलें कीं, म्हातारा ने काहीं म्हणाला तो

फक्त आशीर्वाद आहे. परंतु संशकाळी शेतकऱ्याची बायको म्हकें घेऊन गेली तव्हां तें पक्कासनें भरलेलें होतें. मरें पोटावर घेवले व अवरिचित पट्ट्याचे मनांतल्या मनांत आपार घालूं लागले.

त्यावेत शेतकऱ्याच्या घरी घरच्या लोक्यांमोचर पाहुण्यांना सुद्धा पचण्याचा लांब होऊ लागला तीं पाहुण्यांना सांगे "आम्ही जें काहीं वाढें, त्याचा स्वीकार करावा व त्याच्या विषयी कोणाजवळ कांढां पोळें नये " परंतु लोक म्हातऱ्यावरून जेवून गेले कीं मांभर सांगत कीं, या

शेतकऱ्याच्या घरी माज असें जेवण मिळालें तसे राज दरबाराचें मिळालें तर फट्याचित झाले.

तिथळें राजाच्या पाकशाळेंत अद्भुत प्रकार घडूं लागला. सैपाकी पकळें कक काय व कीं पकळें प्रमाणा पेक्षां फली होत. मुरवाभोळा सैराक्यांना कळत नसे. एकेक दिवस अर्धी अधिक पकळें नाहीचीं होत. पुन रवी होऊ लागली आहे अशी सैपाक्यांनीं तक्रार केली. कोळगे भरून खीर तयार करून देवली होनी. पण आपोआप कधीं न हाजी असें

राजा व मन्त्राला ही गोष्ट पाळली तेव्हां त्यांना वाटलें कीं कोणी तरी कोर सैपाकघरांत शिकून चोरी करीत असावा किंवा प्रवादा सैराकीच चोर असावा. राजाने पाहारिकरी नेमने व चवकशी केली तेव्हां सैराक्यांचे म्हणणें खरें ठरलें. पण राजाच्या त्याच्यावर निघात नसेना.

राजाच्या महाकांतच्या मोठी कधीं गुप्त रहात नाहींत म्हणें. राजवासीभर राजाच्या पाकशाळेंशींल कोरीची चर्चा सुरू झाली. शेतकऱ्याच्या घरांत पक्कासाचें जेवण व राजाच्या पाकशाळेंत पकळ्यांची चोरी

राजा म्हणाला-“आतां प्रत्यक्ष पहावयास मिळेल.”

शेतकऱ्याच्या घरी बघावी मंडळी जेव्हा-यव तोडतां करीत होता तेव्हाच दर बाज्यावर बांधलेल्या शेतकऱ्याने दावाका उभारला. समोर दोघे परदेची उभं होते. दोघे बोटे पारोटे बांधून बाले एत एक वण म्हणाला “आम्ही दोघे परदेची आहो दुपारची वेळ आहे जेवढी उरली आहे ती आम्हाला द्या”

शेतकऱ्याने आदेशपूर्वक त्यांना आनंदासाठी हात घालून घेतले. त्यांना पाहून मंडळी जेव्हायला बसले अशी विनंति केली. “जी काही मीत भाकर आत गाड करून घाली” अशी विनंति त्यांना केली.

एका मंडळी एक पदार्थ पान घेऊन आले. राजा व मंडळी फक्त रुडें व थेंबे मुळे ते पाहू लागले. राजाच्याच हाक-शाळने त्या दिवशी शेतकऱ्याने पदार्थ घेतला व तो खाऊन घेतला.

“कायरे हे सर्व पदार्थ कोणत्या शेतकऱ्या आणि हा राजाचीय तुम्हाला वर कसा काय?”

शेतकरी हात जोडून म्हणाला “ते वाचकाच्या अनेक असे पदार्थ आहेत सर्व त्या परमेश्वराच्या हातूनच मी काय मंडळी सांगून हाक-शाळणे मला पसंदाय नाही.”

दुसरे काय ते सांगितले नव्हते तर शेतकऱ्याची प्रत्यक्ष व मुलं म्हणाला “आम्ही या सत्ताला हात लावणार नाही.” पण शेतकरी म्हणाला “त्या पदार्थांना जे वाच्य असेल तेच होणार! त्यांच्यावर

राज्य आणि वाहकांनी सर्व कृपे शोध-भरकसा ठेवून मनुष्याने सहाने, काही विरस-व्यान सांगितले आणि मंडळी आपले पकाले खाऊच नसलेही दोघे आता पुन्हा उभारले ते मंडळी पाहून राजाला राग आणेली मीठ भाकर आणून, त्यात रड्याचे आले. म्हणाला “चोर भायटा कुठला! काय काय?”

त्याने दवाची कुप! आणि हुली चापडी घेतल्याचं मंडळी साहजिकीतच त्यांनी लक्षित करून पाहून तुम्हाला देव तुला राजवाड्यात घेऊन आले पण त्या घडने

आत काहीतरी पंढर जमना असे राजा व मंडळी दोघांना वाटू लागले. प्रत्यक्ष खरे की खोटे हे पाहण्यासाठी दोघांनी वेप पाहून शेतकऱ्याच्या घरी जावयाचे ठरविले. पाक-शाळेत पोहोचते वकाल तयार करण्यात आले आहे हे विचारून व चापून दोघे निघाले.

जाताना दोघे परस्परांची बोलत बोलले होते. राजा म्हणाला “शेतकऱ्याने बोरीचा भदा छान सुट केलेला दिसतो आहे.

मंडळी म्हणाला “शेतकरी स्वभावाचे सुधील आणि गरीब आहे असे मी ऐकतो तो बोरी करीत असे मला वाटत नाही.” कसा काय?

बांबोवा

पाहतात तर पाकशाळेत एकही पक्वान नाही. सैबाकडाने बदलेला प्रकार सर्वांचे कळत सांगितला. म्हणाला—

“सुलीवर कोणताही पदार्थ एक क्षण भर देखील रहात नाही. तांदूळ, डाळ, भाजी, दूध जे काही ठेवार्थ, सुलीवर ठेवल्या बरोबर नाहीसे होत आहे. तीन तीन चार चारदां तांदूळ ओवतून पाहिले. पण आयक्याबरोबर ते अदृश्य झाले.”

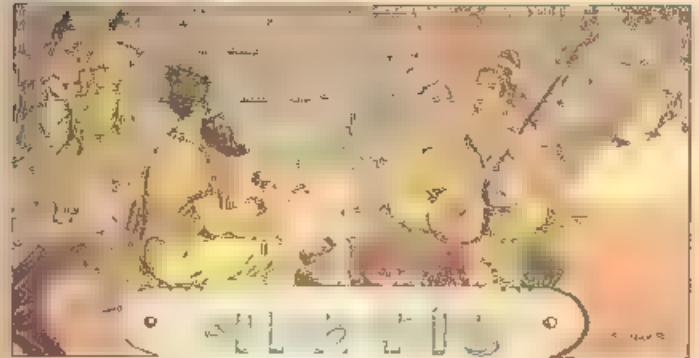
मंत्र्याने आत्मच्या घडून राजासाठी ताटे व कुल मागविली पंतु राजवाड्यात पोचि- पथेत त्यांतले अज नाहीसे झाले. तेव्हा कोठे राजाचे डोळे उघडले. आपण होतकन्या- वर अन्नाय केला आहे. देवाला ते कर्मे मान्य होईल. मंत्र्याचा सर्वा पक्ष जे होतात आणि गरीब होतकन्याला पोटावर सायला देखील मिळत नाही. ज्याच्या राज्यांत प्रजा सुखी रहात नाही त्याला प्रजा रक्षक

कसे म्हणता येईल! तो मंत्र्यापरीवर पुन्हां होतकन्याच्या घरी गेला व म्हणाला—

“मी रागाच्या भरात तुझे महक पाहिले ते महक फोडून मी देवालयपूर जमराची खोली आहे त्याचे प्राचीनत म्हणून ती तुला एक जहागीर छिदून देतो. राजा व वी पाकशाळा तुझीच आहे असें समज देजे शिजवणाऱ्या भज्याचा कर्मा वाटेकरी तू जाहेस जातो मला उपाशी मारू नकोस.”

होतकन्याला ते सर्व ऐकून आश्चर्य वाटत ते म्हणाला—“ही त्या भगवंताची कर नादे. तो ठेवीक तसे म्हणे म्हणून अन्न कराव्य वा समते परंतु सर्वसा देवावर देवून

तत्कळ पाकशाळेत चमत्कार घडला व तिने उघड पाहल्यावर तिने देवाची अर्घ्या अन्न सा वाटेकरी राहिल सर्व साही पंतपक्वान्नात भरून गेला.

नि १. पहिलीच घड निर्दिष्ट झाली पार १२. त्या दिवशी राजी राजवड्यात न घडून होणू शकले सकाळी उठल्यावर १३. १४. आठोपून स्थानी विश्वामित्र १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

१. म्हणाले. “त्या कागासाठी म्हणून २. उभयतांना बोलावून जेऊन आणजे ३. संपले, आम्ही सर्व आम

मिळिक मगरीत जात आहो. मिशिलेच राजा तत्कळ महा हानी वारहे. त्याच्या दर्शनास जावे असा आमचा विचार आहे. जनकाकडे शंकराचे एक जुने घनुष्य आहे. जनकाने सद्या व भक्तिपूर्वक त्या घनुष्याची आजवर पूजा केली. जनकाच्या पुण्याने म्हणून किंवा शंकराचे ते घनुष्य आहे म्हणून म्हणा, त्या घनुष्यात एक विशेष आहे त्याला कोणी उचलून शकत नाही. मग त्याच्यावर होरी उचलून बाण मारले तर अक्षय्यच आनघयेंस देव, राजा आणि पावन सर्वांनी अनेक प्रकारे सा- कळत पाहिला परंतु एकला देखीकें यश मिळाले नाही जनक राजाचे ते घनुष्य

त्या प्रश्नाचे उत्तर म्हणून विश्वामित्र ऋषींनी त्या देशाचे वर्णन केले. त्याबरोबर त्यांना आपल्या पूर्वजांचे वर्णनसुद्धा करावे लागले. विश्वामित्र म्हणाले—

“पूर्वी ब्रह्मदेवाचा कुश नाમે पुत्र एक मोठा लष्करी होऊन गेला. त्याचे वैदयी नांवाच्या राजकन्येशी लग्न झाले होते. त्याला चार मुले होती—कुशांब, कुशनाभ, अश्वमेध आणि वसु.

“हयिध धर्माळ अनुसरून कुशनने आपल्या मुलांना जमिनीचे वांटे करून दिले आणि त्यांना नवावून सांगितले की, हयिध धर्माप्रमाणे प्रजेला पुढासारखे राज्य न्यायाने राख्य करावे. त्यानंतर मध्येकाने आपल्या राज्याची राववानी म्हणून एकेक सुंदर नगर वसविले. कुशांबने कौशाची नांवाची, कुशनाभने महोदय नांवाची, अश्वमेधाने धनरिष्य नांवाची आणि वसुने मिरिष्य नांवाची राववानी त्याज्य केली. आपण आज आहो तो देश याच चौदा सावंडांचा आहे.

“या देशाच्या चारही बाजूला रांघ पर्वतांच्या रांठा आहेत. सोब नदीचा उगम चार पर्वतांतून झाला आहे. या नदी शुद्ध व देशावरील राणी सुवीर व शस्त्र इथानेला

आहे. या नदीचा उगम पूर्वेकडे होतो व ही पश्चिमेकडे वाहते.

“चौदा भावंडांपैकी कुशनाभ याच्या बाळकोचे नांव वृथाची पडते होते. त्यांना शैशव मुली होत्या. सर्व एकडून एक सुंदर एकदा त्या मुली आनंदाने वनविहार करीत असता एकापकी कपुदेव प्रगट झाला. त्याचे सौंदर्य पाहून ती मोहित झाला व त्याने त्यांच्याशी विवाह करण्याची इच्छा दर्शविली. तो म्हणाला—“माझ्याशी लग्न केल्यास तुम्हाला कधी वाढवय येणार नाही व अमरत्व मिळेल. तुम्हाला या मर्त्यलोकांत राहण्याची गरज राहणार नाही. नंदनपनांत विहाय करावयास मिळेल.”

कार्याच कुली नक्तिर शाळ्या. त्यांनी त्याला उत्तर दिले की, आमचे आई वडील आरचे प्रति म्हणून आ वृथाची निवड करतील त्यांच्याशीच आम्ही लग्न करणार. ते ऐकून बायला राज आला व त्याने त्या सर्वांना शाप दिला. शापाच्या प्रभावाने त्या सर्वे निडुरा व शुभ्र दिशे लागल्या. त्यांचा विवाह करून दिल. अमरचने रण्य केव्हाबरोबर त्यांना स्वस्वदयाना लागू झाला.

“मुलींनी राखलेली कुलकर्त्यांचा पाहून “मुलींचे लग्न करून दिल्यावर व राणी कुशनाभला आनंद झाला. शासक्या प्रमाणा- कुंड” त्यावरून निड्याक्यावर कुशनाभला

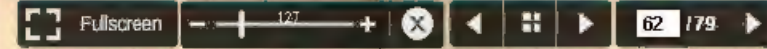
मुळे त्या निडुरा दिशे लागलेल्या पाहून कुशनाभला फार वाईट वाटले. पण तो म्हणाला—“दिके नका. देव साक्षी आहे. तो हमना क्षम उद्धार करील.” कुशनाभ काळजीत पडला. त्यांना अविवाहित ठेवून तरी कसे चालणार ! म्हणून त्याने कांमिष्य-पूरवा राजा ब्रह्मदत्त याच्याकडे जाऊन त्याला सर्व परिस्थिती सांगून त्याच्याशी त्यांचा विवाह करून दिल. अमरचने रण्य केव्हाबरोबर त्यांना स्वस्वदयाना लागू झाला.

“मुलींचे लग्न करून दिल्यावर व राणी कुशनाभला आनंद झाला. शासक्या प्रमाणा- कुंड” त्यावरून निड्याक्यावर कुशनाभला

मानव शाळा, पण पुत्रप्राप्तता आर्हो या बद्दल त्याला काळजी वाटू लागली. त्याने पुत्रकामेष्टी यज्ञ केला. त्याला एक मुलगा झाला. त्याचे नांव त्याने गावि असे ठेवले. कुकुनाभने आपल्या मुलाला उत्तम शिक्षण दिले व व्याला यादीवर बसवून स्वतः पातकधायनीप प्रवेश केला. गाविराव एक धर्मसमय रात्र होता. हे गाविरावच माझे वहील. मला सत्यवती नांवाची एक बहीण होती. तिचे रुचीकशी लग्न झाले. ती पतिव्रता होती. गाविराव कुशिक याच्या नांवाचेच मला कौशिक असेही नांव मिळाले.

चांदोबा

माझ्या बहिणीच्या नांवाने कौशिकी नांवची एक नदी देखील आहे. बहिणीचा मजल फार छळा होता. म्हणून मी द्विवाक्यांत कौशिकी नदी काठी राहावे यज्ञ करवता- काठी सिद्धश्र्वांत वस करवा लानस. चोरतां चोरतां पच्यराज उलटण्याची वेळ आली पहा! आता तुम्ही दोघे जाऊन शोधा."

प्रवासाच्या थकवा वाटून असल्यामुळे दोघांना छान झोप लागली. सकाळी विधा- दिन मुनीनां त्यांना जागे केले तेव्हा दोघे उठले. स्नावसोध्यदि आठोपूत विधा- दिन कधीकधीवर तर्धे पुढच्या प्रवासाकाला निघाले

दुपारच्या सुमारास ते गंगा नदीच्या तीरावर येऊन पोचले. त्यांना गंगामग्नान केले. दुपारचे जेवण साक्यावर एका झाडा- खाली बसून त्यांनी विश्वामित्र कपरीची गंगानदीची कथा सांगायलाग किर्तित केली. विश्वामित्र कपरीने मोठे सन्मानक सुखात केला—

"हमवन्त मासक पर्वरागाळ दोन धुली आहेत. एकीचे नांव रता व दुसरीचे आ. पर्वत रात्राकाल किर्तित देव

गंगेला स्वर्गाकडे येऊन गेले. उभाचा विवाह नंदराणी झाला. पुढे सगर राजाचा नातू मगीरथ यांनी आपल्या पितराचा उद्धार करवतासाठी अखंड तपस्या करून गंगेला पृथ्वीवर आणले."

विश्वामित्र कपरींनी गंग वनरणाची व कार्तिकेय याच्या जन्माची रोष्ट राम- लक्ष्मणांना सविस्तर सांगितली. ती रात्र मधीना गंगेच्या दक्षिण तिरावरच काढली. त्याळ नावेत बसून ते गंगा वार गेले. तेथे त्यांना एक मोठे नगर दिसले. त्या नगराचे सौंदर्य पाहून रामाने त्या नगराचा इशात वर्णन करून सांगण्याम किर्तित केला म्हणाला— "मुनिवर! येथे हल्ली कोणाचे राज्य आहे! तो कोणत्या वंशाचा राजा आहे! हा नगराची स्थापना कोणी केला!"

या प्रश्नाचे उत्तर म्हणून विश्वामित्र कपरींनी प्रथम देव व दानव यांना कर्त समुद्राचे मंथन केले व त्यातून त्रावरोवर वित कसे मिळाले व नीरकंड शेवताने ते विष्णू तारांचे रक्षण कर्त केले, कथुत निषाक्यावर देव दानव मांझे लागलेले पाहून विष्णूने मोहिनीचे रूप घेऊन ते व मकीपुर्वक तपस्या केलीत तर तुझ्या

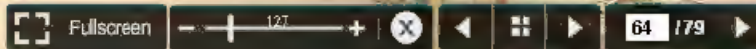

अशुत कसे देवांना पावले वगैरे समुद्र- मंथनाचा वृत्तांत अथवाचून इतिर्यंत वर्णन करून सांगितला.

देव-यांचा सहार विष्णूच्या कान्हात्या- मुळे पुढे देव दानवांचे युद्ध झाले आणि त्यांत राजासांचा पराभव झालेला पाहून त्यांची आई दिवि, दिने वति कथपय यांच्याकडे गेली आणि म्हणाली— "इंद्राचा देखील वध कर्त झालेला जसा पुत्रजन्म करून आला."

कथपय म्हणाला— "तु ह्यावर वर्षे यदा व मकीपुर्वक तपस्या केलीत तर तुझ्या

चांदोबा

गङ्गा नदी पर लोटली, कक दहा
 वर्ष तरली, दहा वर्षीनी तिला जो मुक्ता
 होईल तो इद्राचा वन कालि ही गाष्ट पण
 मरलेली होती, एके दिवशी वितीये इद्राला

सुगती राज्याच्या विश्वामित्र भूषी राम-लक्ष्मणाबरोबर आपल्या राण्यांस आले आहेत हे पाहिले. तो त्यांच्या दर्शनास आला. विश्वामित्र भूषुनी राम-लक्ष्मणाचा परिचय

Fullscreen

127

66 179

करून दिव्यावर सुनती राजाच्या आग्रहाभावात सर्वांनी राजाचे आतिथ्य स्वीकारले. दुसऱ्या दिवशी राजाचा जिराफ घेऊन त्यांनी वृद्धाचा पवास सुरू केला.

मिथिलेच्या भगवी जवळ एक जुनाट आश्रम दिसला. रामाने त्याची कथा सोपा-यला आग्रह केला. विश्वामित्र म्हणाले-

"गौतम मुनी व त्यांची पत्नी अहल्या या आश्रमात रहात असत. गौतम मुनि त्यावाला गेले असता इंद्र गौतम मुनीचे रूप घेऊन आला. तरी अहल्येने इंद्राला ओळखले. परंतु ती मोहाला बळी पडली. इंद्र आश्रमातून परत जात असता गौतम मुनि आले. त्यांनी इंद्राला ओळखले व शाप दिला. त्यांना अहल्येला देखील शाप दिला. अहल्येला पक्षात्पात झाला व तिने फतीची माफी मागितली. पण मुनि म्हणाले-

"दिलेला शाप परत वेणे मला शक्य नाही.

योगवेदी मुला मुक्ति मिले." ती व पुनश्च करून पांच आश्रमांत भटकत रूपांतरित होऊन रहात आहे. गौतम मुनींनी तिचा सांगितले आहे की रामाने दर्शन व स्वयं स्नानास तू शाप मुक्त होशील. म्हणून रामा ! नर, आपण या आश्रमांत प्रवेश करू. जुहुवा दर्शनाने ती शापमुक्त होईल."

विश्वामित्र ऋषींच्या आज्ञेप्रमाणे राम त्यांच्याबरोबर आश्रमांत गेला. रामाच्या दर्शनाने अहल्येला क्षाप्पुक्त झाली. तिने रामाचा चरणस्पर्श केल्यावर थोड्या वेळाने गौतम मुनि पण आश्रमांत परत आले. तो भर्षग क्षरोक्षर त्रवर्णीय असाच होता. गौतम मुनि व अहल्येने विश्वामित्र ऋषींचे आभार मानले. दोघांनी रामाचे पण आभार मानले.

पुढे विश्वामित्र ऋषि रामालाक्ष्मणबरोबर मिथिलेला येऊन पोचले.

[पुढील गोष्ट पुढील अंकात]

आपल्या भारतातील आश्रम :

मदुरा मीनाक्षीचे देऊळ

मदुरेच्या मीनाक्षीचे देऊळ भारतातील सुप्रसिद्ध हिंदू मंदिरांपैकी एक आहे. हे देऊळ इतिहासकारांच्या मते व सिद्धांतांनुसार एक उत्कृष्ट उदाहरण म्हणून मानले जाते.

हा देऊळचंद्र चारो बाजूला चार मंगलचुंबी मीसुरे आहेत. मुख्य द्वार व त्या बाजूला अन्य मीसुरे आहेत.

देवळाच्या चारो बाजूला किंवदंत्यांनुसार नौद-गोष्ठी मितो आहेत व आंत दोन देवळे आहेत - १. मीनाक्षीचे मंदिर व २. इंद्रदेवताचे मंदिर.

देवळाच्या चारो बाजूला स्तंभांचा समामंडप आहे. वार्षिक १८९ इतंम आहेत व प्रत्येकवार हिंदूंनीचे प्रथम मंदिराचे आहेत. हे स्वयं चंद्राच्या मंदिराचे नमुने म्हणून प्रसिद्ध आहेत. त्याचा निर्माणकाल इ.स. १५८० आहे.

देवळाच्या चारो बाजूला स्तंभ असे कोरलेले आहेत की त्यांचा विचारतच कळतात येते.

देवळाच्या पूर्वे कळील मायांत वसंतमंडप आहे. हा मंडपांत नक्षत्र राजकाळाच्या संवत् संवत्तर प्रसिद्ध आहेत.

विजयनगर साम्राज्यातील नायक राजकाळाच्या समयानीत सत्तराव्या शतकात हे मंदिर मरहट्टाईस आहे. १५ व्या शतकापासून पांढऱ्या रंगाचे रत्न मंदिर होते. मदुरा मंदिर एक योगक्षेत्र मन्त्रे, तर नायकी संस्कृत, इत्युता, कला व साहित्य वांचे

